

אסיה איסטושינה, בת־שחר גורמזאנו גורפינקל

”שתקתי. שתקתי. הגיע היום שאוציא הכול מתוכי”¹ נשים מקהילות מודרות – אפליה מצטלבת בשוק העבודה בישראל

אסיה איסטושינה, עיתונאית, חוקרת, מנחת קבוצות ופעילה חברתית. חוקרת ורכזת של הפרויקט “מדד הביטחון של נשים”. פעילה ושותפה להקמת “ליגה” – פורום נשים פמיניסטיות דוברות רוסית. בעבר, ערכה והנחתה תכנית ראיונות בנושאים אקטואליים בערוץ הטלוויזיה הבינלאומי בשפה הרוסית RTVI.

מבוא

”אחותי – למען נשים בישראל” בשותפות עם “קואליציית שותפות” נטלו על עצמן לאסוף עדויות של נשים החוות סוגים מרובים של אפליה והדרה בשוק העבודה בישראל. העדויות המוצגות בדו”ח זה, שניתנו על ידי עשרות נשים ב-5 קבוצות מחקר, שופכות אור על היבטים שונים בחייהן של נשים מקבוצות מודרות, אשר למרות ההבדלים העצומים ביניהן, עומדות מול מכאובים ואתגרים משותפים רבים. בנוסף להצגת האתגרים הללו, המסמך מציע רעיונות לשינוי חברתי צודק, אותם השמיעו הנשים שהשתתפו בקבוצות המחקר. אנו מאמינות שלכל אדם יש זכות לביטחון כלכלי ותנאי עבודה הוגנים, כמו גם לכבוד, ביטחון אישי ועצמאות כלכלית. בשנים האחרונות, המדיניות הכלכלית בישראל נעה במגמה של הפחתת רגולציה, הפרטה משתוללת, העסקה לא יציבה ולא בטוחה, תנאי עבודה לא-בטיחותיים ומשפילים, פערי שכר פרסונליים וקבוצתיים, וכרסום בזכויות סוציאליות. כתוצאה מכך, מרבית האוכלוסייה בארץ – בכל קבוצות המגדר, הגיל והמוצא – סובלת מפגיעות בהיבטים

בת־שחר גורמזאנו גורפינקל עורכת ומנחת קבוצות. פעילה פמיניסטית מזרחית. מפיקה ועורכת בכתב העת “הכיוון מזרח”.

של עבודה וביטחון כלכלי. אך ככל שאישה מודרת יותר, כך ההשפעה המערכתית עליה קשה יותר. בנוסף להשפעת האקלים הכלכלי הכללי, א/ נשים מקבוצות מודרות נתקלים באפליה מועצמת והזדמנויות מופחתות. לעיתים קרובות, מאמצי המחקר והמדיניות בנושאים אלה מתמקדים בגזענות כלפי קבוצה מסוימת, או לחלופין, בסקסזם ואפליה מגדרית באופן כללי. שתי הגישות הללו מתעלמות מהשפעתן של ההצטלבויות בין התופעות, אשר יוצרות צורה נפרדת וקשה פי כמה של אפליה והדרה. אנו מאמינות שחשוב להדגיש שהסוגיות המועלות כאן יוצרות "חסם רב-פנים" ויש לטפל בהן בגישה ובסוגי התערבויות מורכבות יותר.

דו"ח זה חוקר את החסמים לביטחון כלכלי ותעסוקתי מלא עבור נשים מהקהילות האלה – יוצאות אתיופיה, מזרחיות, פלסטיניות, בדואיות ודוברות רוסית (כולן אזרחיות מדינת ישראל).

כפי שהתברר מהעדויות שהושמעו, ישנם חסמים משותפים לנשים מכל שכבות החברה, כגון הנטל החברתי הכפול של משפחה ועבודה, סקסזם והטרדה מינית במקום העבודה, והסללה למקצועות "הצווארון הוורוד" או מקצועות "נשיים". ובכל זאת, נשים מקהילות ספציפיות חוות לעיתים קרובות חסמים מורכבים יותר, בשל חסמי שפה (כגון הקושי להגיש מועמדות ולהתקבל למשרות הדורשות "עברית כשפת אם"), מחסור במשאבים ורישות, ועל בסיס דעות קדומות וסטריאוטיפים.

אנו מאמינות שנדרש מאמץ קולקטיבי כדי ליצור חברה שוויונית ובטוחה יותר לכולם. מאמץ זה חשוב במיוחד כדי לאחד בין נשים (וגברים) מקבוצות שונות למימוש המטרות המשותפות.

מחקר זה מבוסס על ניתוח התמליל ממספר קבוצות מיקוד עם נשים מחמש הקהילות שבחרנו להתמקד בהן. רוב המפגשים נערכו בשפת האם של המשתתפות, על מנת ליצור את הסביבה הבטוחה והנוחה ביותר עבורן לחלוק את אשר חוו. היריעה קצרה מלהכיל וישנם נושאים רבים שלא יכולנו לטפל בהם. הממצאים לא נועדו להציג תמונת מציאות תקפה מבחינה סטטיסטית, אלא להעלות למודעות ולשיח סוגיות הנוגעות לחייהן של הנשים המשתתפות, במילותיהן שלהן, בחיפושן אחר ביטחון כלכלי, מימוש עצמי ואף צדק חברתי.

גזענות, סקסזים ואפליה

אנו משתמשות תדיר במילים גזענות או סקסזים, אך לעיתים הן נותרות בחזקת מושגים מופשטים מדי. כיצד בדיוק באים גזענות, סקסזים ואפליה לידי ביטוי בתחום התעסוקה עבור המשתתפות?

חסמים בפני שکر, ביטחון תעסוקתי ומעמד

לנשים מקבוצות מיעוט יש סיכוי נמוך יותר כבר בנקודת הפתיחה לקבל שکر גבוה, להשיג ביטחון כלכלי, הזדמנויות תעסוקה, מעמד וכבוד הקשורים לעבודה. המגדר, המבטא, צבע העור, ארץ המוצא, המראה, המוצא הערתי ו/או דתי, נתפסים לעיתים קרובות כנחותים או בלתי-ראויים. יתר על כן, נשים מסוימות יכולות להיתפס כאיום, כמו אלה הכורכות חיג'אב, דבר המצמצם משמעותית את סיכוייהן להעסקה. מעסיקים פוטנציאליים ועמיתים לעבודה לעיתים קרובות מנצלים את כוחם וחוסמים את דרכן של נשים מקבוצות מודרות. לנשים אלה סיכוי נמוך להתקבל לעבודה מאשר לגברים אשכנזים, וסיכוי קטן יותר לקידום. לעיתים קרובות, הן מקבלות שکر נמוך יותר או תנאי עבודה נחותים על עבודה שוות ערך. לעיתים תכופות מניחים שהן מסוגלות לעבוד רק "במגזר שלהן", ולא עם אנשים מקהילות אחרות. הגזענות באה לידי ביטוי גם ברמת המדיניות הלאומית. למשל, היעדר תחבורה ציבורית בכפרים פלסטינים מהווה חסם בפני הגישה של נשים למקומות עבודה ולימודים. לא זו בלבד שפרקטיקות אלה פוגעות בפרנסה, בביטחון הכלכלי ובמעמד של נשים אלה, אלא שחוויות יום-יומיות של אפליה גם חותרות תחת הערך העצמי בבסיס זהותן. המסר שנשים אלה מקבלות מהחברה הוא שהן אינן ראויות ליותר בגלל מי שהן, לכאורה, במקום להפנות את הזרקור על הגזענות והסקסזים הטבועים בממסד.

למרות החסמים השונים, נשים רבות מצליחות ללמוד ולהשלים תארים אקדמיים, למצוא עבודה מספקת ולהגיע ליציבות כלכלית, אך לעיתים משלמות על כך מחירים גבוהים, ונדרשות לכך שנים רבות של מאמצים אדירים. כפי שאמרה משתתפת אחת, "אנחנו צריכות לדבר על גזענות וסקסזים אפילו אם זה נשמע מדכא, בגלל שהבנת כל החסמים שהתגברנו עליהם, גורמת לנו להעריך באמת את מה שהשגנו."

הנשים נדרשות להחליף את צורת המטפחת, אם שמת לב, כך לאחור, במיוחד בתקופת הבעיות בירושלים. מנהל הסופר ביקש מהנשים בצורה עדינה לשנות את צורת הלבוש שלהן כדי שהלקוחות לא ישימו לב שהן ערביות, במיוחד אלה שבקופה. אני התקדמתי בעבודה מסדרנית לקופאית ואחראית, ויום אחד קרא לי הבוס וביקש שאשים מטפחת בצבעים או צבע לבן, ולא שחור, וגם להרים אותה למעלה כמו המתנחלות. אין לי בעיה עם צבע, אבל לפי הדת צריך לכסות את החזה והצוואר. הרגשתי ממש כאילו רצה שאתפשט. אני בת 45 ולעולם לא ראו את הצוואר שלי והחזה שלי. לא הסכמתי ומצאתי את עצמי לא אחראית ולא קופאית וחזרתי למחסן לסדר מדפים. (נע"ם: נשים פלסטיניות)

עבדתי בעבודה מועדפת במסעדה בשרית. בתקופה המועדפת היה טוב מאוד. אז המשכתי לעבוד אבל הוא [המנהל] רצה שזה יהיה בשכר מינימום. עבדתי שנה שם, ואז נכנסה מישהי וכבר קיבלה שכר גבוה. אני התעמתתי אתו, אמרתי לו שזה לא חוקי. אמרתי לו – כל הכהים מקבלים פחות ממנה. הוא אמר שאני חוצפנית ושיעלה לי עזבתי.

(החצר הנשית: נשים ממוצא אתיופי)

אני עובדת בתחום החברתי, וכשמגיעים לי עבודות, זה תמיד דברים שקשורים לפרויקטים "רוסיים". כאילו אני לא יכולה לנהל פרויקט כללי. זה שמור רק לישראלים שנולדו פה, לרוב אשכנזים. ותחשבו שאני כמעט שלושים שנה בישראל.

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

צבע העור שלנו פה – כל מה ש"שחור" נחשב לדבר רע. "ראיתי שחור בעיניים", "עבודה שחורה". אנחנו כל הזמן צריכים להוכיח את עצמנו קצת יותר וכל הזמן להדביק את הקצב. זה מתיש. מפקקים בזה מתכחשים ליהדותנו.

(אהטה: נשים ממוצא אתיופי)

הסללה

עוד בטרם כניסתן לשוק העבודה, נשים רבות מקבוצות מיעוט מסוימות, מוסללות דרך שגרה למקצועות לא מתגמלים. אלה כוללים למשל עבודה פיזית קשה ומייגעת ללא פוטנציאל להתפתחות מקצועית, עבודות בתשלום נמוך, ולעיתים קרובות, העסקה תוך פגיעה בזכויות וההטבות הסוציאליות הבסיסיות ביותר – כגון מנקות, סיעות לגננת, מטפלות בקשישים וכן הלאה. במקרה הטוב מדובר בעבודות "הצווארון הוורוד" כגון טלמרקטינג או מזכירות.

זה מתחיל בבתי הספר (עבור מי שלמדה בארץ), ולעיתים קרובות ממשיך לכל אורך חיי העבודה של נשים. למשל, כשהמדינה יוזמת קורסי הכשרה מקצועית עבור נשים פלסטיניות ובדואיות, לעיתים קרובות התחומים המוצעים מסתכמים בטיפולים קוסמטיים ו"אומנות קשירת מטפחות".

נשים בדואיות מדווחות, שלמרות שהן רוכשות השכלה גבוהה, הן אינן מצליחות למצוא תעסוקה מתאימה באזור מגוריהן. נשים יוצאות ברית המועצות לשעבר, אשר ביניהן יש שיעור גבוה במיוחד של בעלות תואר אקדמי וניסיון מקצועי בארצות מוצאן, אינן יכולות למצוא עבודות רלבנטיות ונאלצות להסתפק בעבודות הקשות ביותר והפחות מתגמלות. אפילו תפקידי מזכירות לעיתים קרובות אינם אופציה, מכיוון שמודעות הדרושים מציינות במפורש "עברית כשפת אם". הדבר נכון במיוחד לגבי נשים רבות שעלו לארץ בבגרותן.

נשים פלסטיניות המעוניינות בתואר אקדמי, מוסללות לעיתים קרובות לתפקידי הוראה. הדבר סוגר בפניהן נתיבי קריירה שונים כאשר יש כמות גדולה של מורות, אשר מתקשות למצוא הצעות עבודה באזור מגוריהן, ואשר מערכת החינוך היהודית מסרבת להעסיקן, למרות שהיא סובלת ממחסור חמור במורות.

תעסוקה מוצגת כמאפשרת לנשים (במיוחד מקהילות מודרות) להגיע לעצמאות כלכלית, ערך עצמי, מימוש היכולות וכן הלאה. אך בעודנו שואפות להגדיל את שיעורי תעסוקת הנשים, עלינו להבטיח לא רק שהן תשגנה עבודה, כל עבודה שהיא, אלא גם שתנאי עבודתן של נשים אלה יהיו הוגנים. סוכנויות ממשלתיות נוטות להתגאות בהגדלת שיעורי התעסוקה,

אך מבט קרוב יותר במגזרים בהם היה שיעור אבטלה גבוה מראה שרבות מהמשרות הן חלקיות, עם תנאי עבודה פוגעניים. מצד אחר, לפעמים מצבן של נשים הוא כה נואש, עד שאפילו העבודה המשפילה ביותר, בשכר הנמוך ביותר, טובה מלא כלום. משתתפות פלסטיניות ציינו, שאם אין להן כסף משל עצמן, הן תלויות לחלוטין בבני זוגן, מצב שאינו מאפשר בריחה מהתעללות ואלימות. במקרה כזה, אפילו הכנסה קטנה תגביר במעט את כוחן במסגרת היחסים במשפחה. חלק מהאימהות החד-הוריות ממוצאים שונים הביעו רגשות דומים – מוצב בעדיפות נמוכה מביטחון אישי והישרדות עבורן ועבור ילדיהן.

עובדת בסופר מרקט גדול, עם הרבה סניפים, כדיילת לתנובה. למדתי חינוך מיוחד, קורס תפירה (כי אני אוהבת את התפירה). הגשתי כמה פעמים מועמדות לעבוד על פי התעודה שלי, חינוך מיוחד, אבל תמיד דחו ולא קיבלו אותי.
(נסיכת המדבר: נשים בדואיות)

כיום אני לא עובדת. עבדתי בעבר במפעלים ובניקיון. השתדלתי לעבוד, אבל רואה את עצמי שיש לי יכולות יותר טובות לעבודה במקומות עבודה אחרים. והבעיה היא שנשים ערביות – שמים אותן בניקיון השירותים. משרדי תעסוקה מכריחים את "החותמות" לעבוד בעבודות מסוימות. עברתי קורס "ניהול עסק", אבל לצערי הרב, "כאילו דיו על נייר", ולא עזרו, כמו שהבטיחו, בהקמת עסק וליווי אישי. יש לי תעודת בגרות, עבדתי כעוזרת בגן חובה, עבדתי עוזרת לתלמידי כיתה א' עד ו'.
(נסיכת המדבר: נשים בדואיות)

עזבי, זה שמפטרים אותי כל שנה, החלפות, לכי לשם בואי לכאן. הקיץ הזה, הלכתי לעירייה להירשם שוב לשיבוץ בגנים. אמרו לי, אנחנו צריכים סייעות, אבל לגנים היהודיים. אמרתי אין בעיה, אני מדברת עברית טובה מאוד. אמרו, לא! אנחנו לא מערבים, כל מגזר והסייעות שלו! מה לעשות שאצלנו יש

עודף סייעות ואצל הגנים בשכונות היהודיות חסר סייעות -
אתם עדיין מעדיפים לא לתת לנו לעבוד? זה החוק אומרים לי.
איזה חוק? מאיפה החוק הזה?
(נע"ם: נשים פלסטיניות)

הטרדות מיניות

להיות אישה במקום עבודה, פירושו לעיתים קרובות להיות חשופה להטרדה מינית. נשים רבות מכל מוצא נתקלות בהטרדה מינית בעבודה, אך עבור נשים מקהילות מודרות, במיוחד אלה החיות בעוני, המצב עלול להיות קשה עוד יותר. כיוון שיש להן משאבים מועטים, הן תלויות מאוד במשרתן עם פחות אפשרויות חלופיות. לכן, הן נתפסות כטרף קל על ידי גברים במקום העבודה והן מתקשות להתגונן. רבות בוחרות לשתוק ולהימנע מלהעלות את הבעיות במקום העבודה, מפחד שהמצב יחמיר. נשים דוברות רוסית סובלות במיוחד, מפני שהסטריאוטיפ הרווח לגבי המיניות שלהן חושף אותן מיידית להטרדה מינית. לעיתים קרובות, העולות החדשות אינן יודעות איך לנהוג - האם להתלונן ולמי.

אני עורכת דין. הביאו אותי לישראל כשהייתי ילדה קטנה, אין לי מבטא. פעם בשיחה עם עורך דין אחר, הזכרתי שאני רוסייה. אז הוא אמר לי - "עכשיו אני לא יודע איך להתייחס אלייך - כאל עורכת דין או כאל זונה."
(ליגה: נשים דוברות רוסית)

- - -

יש הרבה בנות שעובדות בסופר, ערביות יעני, מלוד-רמלה ויש הרבה מירושלים המזרחית. אלה שבאות ממזרח ירושלים, משועפט ומבית חנינה הכי מסכנות. אין להן משהו אחר. הן באות בהסעה מאורגנת וחייבות להישאר עד הסוף. הן גם נוסעות עם הבחורים האלו שמציקים להן בעבודה ובהסעה, אבל הן חייבות לעבוד, כי אין עבודה במזרח ירושלים והן לומדות לאט לאט עברית. לכן בהתחלה הן עובדות במחסן, ואחראי המשמרת מתעלל בהן. במיוחד הצעירות והחדשות סותמות את הפה.

(נע"ם: נשים פלסטיניות)

- - -

אני בת 63, עליתי לפני שנתיים מאוקראינה. שם הייתי מהנדסת. כאן העבודה היחידה שמצאתי בהתחלה היא לטפל בגבר זקן בן 80. יום אחד הוא הציע לי שאתן לו "שירותי מין" והוא יחשב לי את זה כשעות נוספות. סירבתי ועזבתי, אז הוא מצא עובדת זרה, שכנראה הייתה במצב עוד יותר נואש משלי.

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

- - -

עזבי מה עברתי בילדות שלי - תקיפות מיניות ונישואים אלימים וגירושין. ועד שהתגרשתי, ברחתי למקלט (...) הצעות כן היו, אבל אני למדתי איך לברוח מהן. שזה לא ברור מאליו. אם בא מישוהו ואומר לאימא שאין לה אוכל במקרר, "בואי תני לי, ויהיו לך סלים," אני לא שופטת אותה. אלה גברים מניפולטיביים שיודעים לפנות אל נקודת התורפה שלה.

(אחותי: נשים מזרחיות)

- - -

שתקתי. שתקתי. שתקתי. הגיע היום שאוציא הכול מתוכי (...) בסיפור חיי, ביטלתי את היותי בנאדם. ועכשיו אני מנסה לראות איפה אני.

(אחותי: נשים מזרחיות)

אימהות ועבודה

החברה הפטריארכלית מציגה באופן גורף את האימהות כפסגת חייה של אישה, ייעוד מקודש. אך "האימהות" אינה מוגנת דיה על ידי הממסד במדיניות ובחקיקה. נשים הן הנושאות העיקריות באחריות לטיפול בילדים ועבודות הבית. הדבר משפיע משמעותית על יכולתן של נשים בכלל, ומקהילות מודרות בפרט, לעבוד. עבודות ללא זכויות סוציאליות כמו חופשת מחלה, משמעותן שאין לנשים פתרון במצב של ילד חולה. הכנסה משפחתית נמוכה, פירושה שאין אפשרות להעסיק מטפלת, ונשים נאלצות לוותר על עבודה או לעבוד במשרה חלקית. העלות של העסקת מטפלת,

כולל במסגרות, היא לעיתים גבוהה ממשכורתה של האישה העובדת. משתתפות בדואיות מעידות, שאין גני ילדים באזור מגוריהן. לרבות מהעולות מברית המועצות לשעבר, אין משפחה מורחבת בישראל ולכן אינן יכולות להסתמך על עזרת המשפחה בטיפול בילדיהן. בשל מחסור במבני ציבור, בכפרים פלסטינים רבים, אין גני ילדים ממלכתיים, רק פרטיים, שהם יקרים יותר ולעיתים מנוהלים ברמה נמוכה יותר. ברשויות וכפרים אחרים, קיימים רק גנים הנסגרים בשעה 2 בצהריים, דבר המאלץ את הנשים לעבוד במשרות חלקיות. בעיה נוספת היא הציפייה התרבותית מנשים פלסטיניות להישאר בבית ולטפל בילדים. אחרי שהילדים גדלים, האישה מתחילה לבדוק אפשרויות תעסוקה, אך היא מתחילה את הקריירה בגיל 35, ללא ניסיון קודם בעבודה, דבר המציב אותה בעמדה נחותה יחסית לנשים ולגברים שהתחילו לעבוד בשנות העשרים לחייהם.

לצד זה, ישנן נשים (כגון המשתתפות המזרחיות) שמאמינות שטיפול במשפחה מהווה עבודה כשלעצמה, ועל בסיס זה, זכותן להיות מתוגמלות על ידי המדינה. טיפול בילדים, בישול מזון ביתי טוב ובריא, תחזוק הבית, אלה נתפסים לעיתים קרובות כדרך משמעותית ומכובדת יותר לחיות מאשר לעבוד בעבודה מבזה בתנאים מחרידים.

האימהות לא מתוגמלות ולכן אנחנו מלכתחילה מורגלות בהתנדבות - וגם הסביבה מורגלת בכך ומצפה שנתנדב. גם המשכורות נמוכות יותר, שזה ביטוי נוסף לזה שזהו מקומנו הטבעי.

(אחותי: נשים מזרחיות)

- - -

הבעיה בלמצוא עבודה זה השעות. אני אימא לתינוק ומובטלת. חיפשתי, ועדיין מחפשת עבודה. אבל יש לי בעיה - מי ילווה את הבן שלי לגן בבוקר וגם בחזרה בצהריים? יש לי בגרות מלאה, אני רוצה להמשיך ללמוד, אבל אין לי איך להשיג את הכסף.

(נסיכת המדבר: נשים בדואיות)

- - -

ברוסיה הייתי מנהלת חשבונות, כאן אני מנקה, עובדת בשחור. הילדה שלי בת 5, ואם היא חולה, פשוט אין לי מה לעשות אֶתה...

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

- - -

אני אימא לילד קטן. לא שווה לי לעבוד, כי לא משנה איזו משמרת, תמיד צריכה לקחת את הילד לגן או להביא אותו וזה לא מסתדר, אם צריכה לשלם למישהי או צהרון, אז למה לעבוד? לא משתלם לי.

(החצר הנשית: נשים מזרחיות ופולסטיניות. הדוברת מקבלת קצבת נכות)

- - -

האישה האתיופית, שלא נולדה כאן ולא גדלה כאן, כמעט כל הסיכויים נגדה. היא צריכה להילחם כדי לשבור את המבנה ההיררכי בבית שלה, שבו הגבר מפרנס, ומחליט, כשהיא אחראית על ענייני הבית. והיא צריכה להתמודד עם המנטליות הישראלית שאין בה שבטיות. אז מי יכולה לחשוב בכלל על

מימוש עצמ

(אהטה: נשים ממוצא אתיופי)

תנאים גרועים, שכר נמוך, היעדר הטבות, יחס פוגע, חוסר קידום

נשים רבות מדווחות שהן נאלצות לעבוד בעבודות-ללא-מוצא - עבודות במעמד נמוך ושכר ירוד, כמו ניקיון, טיפול בילדים, וסיעוד קשישים. עבודות אלה לעיתים קרובות מתבססות על חוזי אפס-שעות: כלומר מצפים שהעובדות תתייצבנה כשהן נקראות לעבודה, אך שולחים אותן הביתה אם אינן נחוצות, ללא שום התחייבות להעסקה. על פי רוב, עבודות אלה נטולות הפרשות לפנסיה ותנאים סוציאליים. מתייחסים אל הנשים בחוסר כבוד, ויחס המעסיקים הוא לעיתים קרובות משפיל.

אף נשים בתפקידים עתירי ידע מציינות שהן האחרונות הזוכות לקידום. המשרות הטובות יותר ניתנות לגברים אשכנזים ילידי הארץ. ללא תמיכה כספית מהמשפחה, הן נאלצות למצוא עבודה שנייה, ומוצאות את עצמן במאבק קיומי מתמיד.

ישנן תוכניות ממשלתיות שנועדו להגדיל את מספר הנשים הפלסטיניות, הסובלות משיעורי אבטלה גבוהים במיוחד, בשוק העבודה, אך ההיצע עבורן לרוב הוא של משרות חלקיות, כאשר לעיתים קרובות משרה אחת מחולקת בין 3 נשים. התוצאה היא, שהמספרים מעידים לכאורה על עלייה בשיעורי התעסוקה אך אינם משקפים מציאות של יכולת פרנסה. אסטרטגיה ממשלתית בעייתית אחרת היא מתן תמריצים כספיים למעסיקים עבור העסקת נשים פלסטיניות או בדואיות. תוכניות אלה הן קצרות מועד, הנשים מקבלות שכר מינימום, ומי שמרוויח מהסדר זה הם המעסיקים, ולא העובדות.

אני גרושה וגרה עם ההורים. אימא לשלושה ילדים. עובדת ב"עוז" ("עוף עוז" בשגב שלום), 12 שעות ביום, משעה 14:00 עד 2:00 בלילה. מקבלת רק 210 ש"ח ליום. חייבת לעבוד, למרות שלא מקבלת מה שמגיע לי אפילו מבחינה חוקית. (נסיכת המדבר: נשים בדואיות)

- - -

תמיד תמיד יש בעיות עם המשכורת. חלק מהבנות מקבלות שכר רגיל, חלק תעריף שבת, חלק באמצע. אם אני עובדת רק בשבת, יעני כתבנית שבת, איך אני לא מקבלת תעריף של שבת? הקבלנית, זאת שמארגנת את הצעירות וההסעות, היא זאת שקובעת הכול והיא כמובן, המשכורת שלה בשמים. פעם ניסינו ללכת לכוח אדם של בית החולים, אמרו שהם לא קשורים, זה הקבלן אחראי. הקבלן אמר שאנחנו ערבים, למה צריך תעריף שבת או לילה?

(נע"ם: נשים פלסטיניות)

- - -

במפעל, אני עובדת אפילו כשלא מרגישה טוב וחולה, ולפעמים אפילו בלי תלוש, ניצול. אפילו השעות הנוספות לא מקבלים עבורן שכר. חייבות לעבוד.

(נסיכת המדבר: נשים בדואיות)

- - -

אני עובדת ניקיון במתנ"ס. למרות שאני חולה ויש לי דיסק ו-20% נכות. ועם כל זה, חייבו אותי מהלשכה לעבודה הזאת. יש לי תור לניתוח, ולמרות זאת חייבו אותי לעבוד וביקשו ממני, שאחרי הניתוח, אביא להם אישורים ויבדקו את העניין. **(נסיכת המדבר: נשים בדואיות)**

הוא היה צועק, מקלל, לא ידענו על הזכויות שלנו. ידעתי שהוא לא בסדר אבל לא ידעתי למי לפנות. היה נותן לי חומרים מאוד חזקים, היה לי קשה לנשום, לא הצלחתי לנקות את התנור אז התפטרתי. לא היה נותן עבודות רגילות, רק ניקיונות כאלה קיצוניים. רציתי אפילו לשטוף כלים : לא אי אפשר. **(החצר הנשית: נשים ממוצא אתיופי)**

אני בת 68, עובדת במפעל. צריכה ללכת לקבל דיאליזה. אבל המעסיק שלי פשוט לא משחרר אותי. **(ליגה: נשים דוברות רוסית)**

מנהלים בחנות רוצים את המילה האחרונה. אין לך זכויות, אין לך חופשים. אם את יוצאת לחופשת מחלה, גם אם יש אישור ורואים שאת חולה, הם מתנהגים כאילו את חלית בכוונה. ואת שותקת כי את פוחדת לאבד את העבודה. במינימרקט פרטי שעבדתי, הם יכולים להגיד לך - לכי הביתה כי אין לקוחות. ואת מפסידה שעות, ואי אפשר להגיד שום דבר. גם לא משלמים שעות נוספות, צריך לדבר איתם ולפעמים זה קשה, כי הם מתעצבנים - רוצים לשלם - את פוחדת שיפטרו אותך... **(החצר הנשית: נשים ממוצא אתיופי)**

אזורי פריפריה, היעדר תחבורה ציבורית

ונגישות למקומות עבודה

נשים מקהילות מודרות מוצאות עצמן לעיתים קרובות חיות הרחק מן הערים הגדולות, באזורים מרוחקים עם אפשרויות תעסוקה מוגבלות. הדבר

נכון לגבי נשים מזרחיות, אשר משפחותיהן יושבו בעיירות פיתוח; ערים קטנות בפריפריה, הרחק מהמרכזים הכלכליים, הפוליטיים והתרבותיים. עולים/ות חדשים/ות רבים/ות נוטים/ות להגיע לעיירות כאלה, בשל חוסר היכולת הכלכלית לקנות או לשכור דירה בערים הגדולות. המצב חמור עוד יותר עבור נשים פלסטיניות - בכפרים פלסטיניים רבים, התחבורה הציבורית מוגבלת מאוד, וכך לנשים אין גישה למרכזים תעשייתיים ולמקומות עבודה אחרים. למשפחות רבות אין מכונית, ואם ישנה כזו, היא לעיתים קרובות בשימוש הגבר, ולא האישה.

נשים שאינן אזרחיות המדינה

נשים פלסטיניות הנשואות לפלסטינים אזרחי המדינה אך אינן אזרחיות בעצמן, אינן מורשות לעבוד באופן חוקי, ולכן הן עומדות בפני מצבים קשים עוד יותר. במקרים נדירים הן מקבלות אישור עבודה מיוחד, אך בדרך כלל הוא מוגבל לעבודות ניקיון ועבודות דומות, אפילו כאשר ברשותן תואר אקדמי.

מה עם הפלסטיניות חסרות המעמד? מסכנות. יש כאלה שנאלצות לרשום בתלוש על שם מישהי אחרת עם תעודת זהות. ההיא יושבת בבית ומקבלת חצי או שליש משכורת כי יש לה אזרחות, והפלסטינית עובדת קשה מאוד ומקבלת חלק קטן מהכסף. ואם היא נפצעת או נופלת? מה קורה לה? אין ביטוח, אין כלום. יש רק אלוהים. את יודעת כמה נשים וגברים יש במצב הזה?? רק אלוהים יש להם, הם וגורלם בידו.

(נע"ם: נשים פלסטיניות)

חוסר אפשרות וחשש להתלונן

נשים רבות דיווחו שהן בחרו שלא להתלונן או לדווח על תנאי העסקה בלתי הוגנים, הטרדה מינית, גזענות או התעמרות בעבודה, בידיעה שקרוב לוודאי שהן תפוטנה, וסיכוייהן למצוא עבודה אחרת יהיו מזערניים. ככל שיש להן פחות אופציות, כך גדלה הסבירות שהן תשתוקנה בנוגע ליחס פוגעני שהן חוות.

לפעמים אני עובדת 24 שעות ברציפות, ואין שם שעות נוספות או תעריף מיוחד. הבנות שניסו לפנות ביחד להנהלה, פוטרן. שלוש בנות מרמלה פוטרן. הם לא ממש צריכים להגיד לך, את מפוטרת, פשוט מפסיקים לתת משמרות, ואת לבד מבינה את המסר.

(נע"ם: נשים פלסטיניות)

- - -

פעם סיכמתי עם הבוס להביא את אחותי גם לעבוד, אני ארבע שעות והיא ארבע שעות וכך נסיים מוקדם יותר במקום שאני אעבוד שמונה שעות. בסוף החודש שלם חצי מהשעות. הוא טען שלא מכיר את ההסכם – אני רשומה רק ארבע שעות, ואחותי לא במערכת. אלפי שקלים גנב ממני, ואני לא יכולה לעשות כלום, כי הכרטיס הוא שלי ולא חתמתי על שום הסכם איתו. אמר לי, לא רוצה? תלכי! יש אלף נשים שמחכות בתור! בניקיון מחליפים אותנו כמו נעליים, כדי לא להישאר שם יותר מדי ואז לקבל זכויות.

(נע"ם: נשים פלסטיניות)

- - -

היינו עובדות 15-16 שעות במשמרת. אבל זאת עיר קטנה, פשוט אין אופציות אחרות. גם אם אני יודעת שזה לא בסדר, אני לא אתלונן.

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

פנסיה

הבעיות מחריפות כשנשים אלה, מקהילות מודרות, מזדקנות. הפנסיות בישראל מבוססות על הסכום שהפרט הצליח לחסוך במהלך חייו כשיעור ממשכורתו, וכן כפקטור של תוחלת החיים הממוצעת ("מקדם המרה", אשר משמעותו חלוקת כל סכום הצבירה במספר החודשים הממוצע שנתרו לו לחיות על מנת לגזור את קצבת הפנסיה החודשית). ישנו הבדל בפקטור בהתבסס על מגדר בלבד, ומכיוון שתוחלת החיים של נשים היא

לרוב ארוכה משל גברים, נשים תשתכרנה פנסיה נמוכה יותר לאחר הפרישה, גם אם חסכו סכום זהה. משום שסכום הצבירה תלוי במספר השנים שהאדם עבד, הפנסיה של נשים רבות נשחקת עוד יותר כתוצאה משנות גידול הילדים או עבודות הבית. בחמש הקהילות הנידונות כאן, ישנם אף גורמים נוספים המשפיעים על עוני בפנסיה.

נשים מקהילות מודרות לעיתים קרובות עובדות ב"שחור" או עבור קבלן כוח אדם - בניקיון או הדחת כלים, כשהקבלנים או המעסיקים פוגעים בזכויותיהן תדיר ואינם מפרישים כספים לפנסיה כנדרש על פי החוק. לכן נשים אלה אינן חוסכות לפרישה. אפילו חיסכון עצמאי, ללא השתתפות המעסיק, לעיתים קרובות אינו אפשרי עבור אלה שהשכר הנמוך אינו מאפשר להן כל סוג של חיסכון.

לנשים שעלו לישראל בגיל העמידה או מאוחר יותר ישנן מעט, אם בכלל, שנות העסקה בארץ, ולכן הן תקבלנה פנסיה זעירה, אם בכלל, בנוסף לקצבת הביטוח הלאומי שלא די בה לקיום בסיסי. לכן רבות מנשים אלה נאלצות להמשיך לעבוד בזקנתן כדי לשלם עבור צרכים בסיסיים, למרות גילן ומצב בריאותן המידרדר.

לא עבדתי בכלל בחיים שלי. קיבלתי מכתב מהביטוח ונסעתי לבדוק את העניין. אבל לא הגיע לי לקבל פנסיה. אמרו לי, אישה שלא עבדה לא מגיע לה בכלל כסף.

(נסיכת המדבר: נשים בדואיות)

- - -

יש לי שני קשישים שאני מטפלת בהם. ארבע שעות שבועיות כל אחד. בעבודה הזו מקבלים גרושים. כמה יוצא לי? פחות מאלפיים שקל... אין זכויות ושום דבר לא מבטיח לך שתמשיכי. או אם הקשיש מאושפז, יש תקופה עד שתמצאי מישהו אחר ובזמן הזה את בבית. המשפחה (של הקשיש) לפעמים רוצה לנצל אותי לנקות לה את הבית. הם מבטיחים לשלם לי בנוסף, ואז אני מגלה שמכניסים את זה לשעות הסיעוד. מה אני יכולה לעשות? למי לדווח? זו גניבה. את חושבת שיש לי פנסיה? או משהו אחר? אין כלום. ואם אני חולה או עייפה, פשוט לא אקבל כלום.

(נע"ם: נשים פלסטיניות)

הילדים צריכים תמיכה מההורים שלהם. פה אנחנו מתפרנסים רק מקצב קנה. אין פנסיה. ולא יכולים לתמוך.

(אהטה: נשים ממוצא אתיופי)

אני בת 75, ממשיכה לעבוד כי אין לי פנסיה, הגעתי לישראל בגיל מבוגר. אני מנקה ומטפלת באנשים זקנים, למרות שאני בעצמי כבר זקנה וחולה. אבל אין לנו ברירה.

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

קושי לשנות את מצבך

ניתן לסבול קשיים אם יש אפשרות לשינוי, לקוות ולדמיין עתיד טוב יותר. משתתפות רבות מרגישות שאין להן תקווה לשינוי, ואין מוצא ממצבן הכלכלי והתעסוקתי הנוכחי. מזרחיות החיות מקצבאות למשל, מעידות שלא כדאי להן לעבוד, כיוון שהקצבאות יתבטלו או יופחתו, ולכן מצבן הכלכלי לא ישתפר ואף יידרדר, שכן הן תאבדנה הטבות אחרות למעוטי יכולת, כגון מסגרות מסובסדות לילדים. יש המחפשות "עבודות בשחור" – עבודה ללא תלוש משכורת, החושפות אותן לניצול, תנאי עבודה גרועים והיעדר זכויות סוציאליות.

הייתה לי החמצה בעניין הלימודים. כשהייתי קטנה, עשו מבחנים של זיהוי מחוננים, ועברתי את המבחנים והיו צריכים לשלוח אותי, אבל לא היה כסף (...) היום אני לא יכולה ללמוד, כי ייקחו לי את הבטחת ההכנסה. אני רוצה ללכת ללמוד במקביל לזה שאני עובדת, אבל אז ייקחו לי את הביטוח הלאומי. עכשיו היה שינוי בעניין הזכאות ללימודים, ושוב פעם הציבו קריטריון שקשה לעמוד בו.

(אחותי: נשים מזרחיות)

החיים הם דינאמיים והאכזבות... אני נאבקת. מרגישה שאני

נאבקת בעניין של הלימודים. זה עצר לי את החיים, היום הייתי אמורה להיות בעולם אחר ואני עדיין באותו תפקיד שרציתי לצאת ממנו. אחרי כל ההשקעה והאנרגיה והכול, לקצץ כנפיים למישהו, נשמע לא הגיוני. להפך! צריך לתת תמריץ, לעודד!
(אחותי: נשים מזרחיות)

היעדר תמיכה כספית והכוונה מהמשפחה

ככלל, ידוע כי תואר אקדמי הוא אחד האמצעים להשגת עבודה מתגמלת. לנשים רבות מקהילות מודרות חסרה תמיכה משפחתית שתאפשר להן לרכוש השכלה גבוהה או מקצוע מבוקש. יש משפחות שאין להן (ובעיקר לנשים שבהן) היסטוריה של השכלה גבוהה, ולכן אינן יכולות לסייע לנשים הצעירות המבקשות ללמוד, על ידי ידע, קשרים או אסטרטגיות הנחוצים לרוב כדי להשתלב באקדמיה בקלות. להוריהן של רבות מהנשים יש יכולת כלכלית מוגבלת, לכן רבות מהנשים המעוניינות בהשכלה גבוהה, נאלצות לעבוד לפרנסתן במהלך הלימודים, וזה מקשה עליהן להתמקד ולהשקיע את הזמן הדרוש כדי להצליח. כלומר, שילוב של גזענות, הסללה, מיעוט משאבים והיעדר השכלה גבוהה במשפחה, מהווים חסמים בדרכן של נשים לתואר ולעבודה מתגמלת. לדוגמה, לנשים פלסטיניות רבות יש תואר אקדמי וקריירה, אך פעמים רבות, הדבר התאפשר להן בזכות משפחה משכילה ובעלת יציבות כלכלית.

כמו כן, מי שמגיעות ממשפחות מבוססות יכולות לרוב להסתמך על רשת ביטחון כלכלית בתקופות של אבטלה, בעוד הן מחפשות הזדמנות תעסוקתית מתאימה. לעומת זאת, נשים מקהילות מודרות לרוב חיות ללא תשתית תומכת, והן נאלצות "לחטוף" את העבודה הראשונה שנקרית לדרכן. זהו אלמנט נוסף היוצר משכורות ומעמד נמוכים יותר, ולעבודות בלתי הולמות ביחס להשכלה.

הייתי אישה צעירה בלי משפחה בארץ, היה צריך לשרוד, והסכמתי לכל עבודה, גם לכאלה שלא התאימו לי. כתוצאה מכך היו מפטרים אותי, והרגשתי שאני כישלון. וחוזר חלילה.
(ליגה: נשים דוברות רוסית)

ההורים שלי היו באוקראינה במעמד מכובד, התפרנסו יפה. כאן שניהם עבדו בניקיון ובשמירה. הם לא יכלו לעזור לי כלכלית, אני בת 43 וחייה בדירה שכורה, כל הזמן במתח סביב הישרדות כלכלית. אז כשקולגות שלי אומרות – טסתי לכנס לחו"ל, אני משלמת עבור שעות של סופרוויז'ן – ברור לי שאני לא יכולה להרשות את זה לעצמי. ויש לזה השלכות על ההתפתחות המקצועית שלי.

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

אנחנו לא נבחנו לפי הכישורים המקצועיים שלנו. הילדים גדלים בבי המקצוע של ההורים הוא מקצוע לא נחשק.

(אהטה: נשים ממוצא אתיופי)

שפה

עברית אינה שפת אמן של נשים פלסטיניות, אתיופיות ודוברות רוסית, והדבר פוגע בסיכוייהן למצוא עבודה הולמת. הפרסומים בלוחות "דרושים" לעיתים קרובות מציינים דרישה ל"דוברי עברית כשפת אם", וכך למעשה מדירים נשים אלה ממאגר המועמדות הפוטנציאליות. אלה שהעברית שלהן אינה מושלמת ומתקבלות לעבודה, מוציאות אנרגיה רבה על שיפור מיומנויות הכתיבה והקריאה, תכופות על חשבון זמן הפנוי. לרבות יש ידע מלא של השפה העברית על בוריה, אך הן נתפסות כחסרות כישורי השפה הדרושים בגלל שמותיהן, המבטא שלהן או צבע עורן, דבר הפוגע בסיכוייהן להתקבל לעבודה. במקרים אחרים, הן עצמן נמנעות מפנייה למשרות הדורשות עברית כשפת אם, למרות שהן דוברות עברית שוטפת, כיוון שהן חשות שאינן רצויות למשרות הללו. יש מקומות עבודה שמחייבים תרבות של דיבור "עברית בלבד", עם ציפיה שהעובדים/ות לא ידברו בשפת אמם במקום העבודה.

למדתי בישראל, יש לי תואר ראשון ושני, ואני עובדת במגזר השלישי. רוב המודעות בתחום הזה מציינות שנדרשת עברית

- שפת אם. אני אפילו לא שולחת את קורות החיים שלי, ברור
לי שיעדיפו מישהי שנולדה כאן.
(ליגה: נשים דוברות רוסית)

- - -

אני עליתי לפני שנתיים בגיל 40, אחרי אולפן א' התחלתי לעבוד
בניקיון. אפילו בניקיון, עברית זה בעיה, כי צריך לקבוע זמן,
לדעת איפה בדיוק לנקות ואיך, ואם בעלת הבית שולחת לי
סמס, אז אני בכלל אבודה.
(ליגה: נשים דוברות רוסית)

התמצאות בסביבה לא מוכרת, היעדר קשרים, וחוסר ידיעת זכויות

נשים רבות אינן יודעות מה זכויותיהן כשכירות ובביטוח הלאומי.
המהגרות הדגישו שהן התקשו להבין את שוק העבודה - את ההזדמנויות
והאפשרויות, אילו עבודות מבוקשות, וכן הלאה. רבות מציינות שמציאת
עבודה טובה בארץ תלויה לעיתים קרובות בקשרים הנכונים. הפרדה
חברתית על בסיס מעמד וגזע לעיתים תכופות גורמת לכך, שלנשים
מקהילות מודרות אין מכרים ב"מקומות גבוהים". מכיוון שעלו לישראל
כבוגרות, לעולות רבות גם חסרים הקשרים חברתיים ומקצועיים הדרושים,
אפילו כדי להיות מיודעות על משרות פתוחות או לקבל המלצה למשרה.

כשבאתי לישראל, הייתי מהנדסת אלקטרוניקה, אבל לא
הכרתי אף אחד, לא ידעתי לאן לגשת, איפה מחפשים עבודה.
הכרתי את בעלי ופשוט הלכתי לעבוד בתור פועלת במפעל,
כי שם עבד בעלי, והוא הכיר את המקום.
(ליגה: נשים דוברות רוסית)

- - -

אני רוצה לפתוח משפחתון או צהרון. אין לי תעודות, אבל
לא צריך תעודות. אמרו לי שכן צריך תעודות, אבל אני לא
יודעת איזה תעודות צריך, מה מותר, וכל זה לא יודעת איפה

מבררים גם. (החצר הנשית: נשים מזרחיות ופולסטיניות. הדוברת מקבלת קצבת נכות)

הייתי רוצה לעבוד כקופאית בסופר - אבל אסור. הייתי עובדת אם הייתי יודעת בכמה בטוח לא ייקחו לי את הקצבה. (החצר הנשית: נשים מזרחיות ופולסטיניות. הדוברת מקבלת קצבת נכות)

תפיסה עצמית

כוחות שונים מכשילים את דרכן של נשים ליציבות כלכלית ומימוש עצמי, ומשפיעים על תפיסתן העצמית. עבודה (או היעדר עבודה) אינה קשורה רק לביטחון כלכלי, אלא, היא גם מגדירה את מעמדו של אדם. עבודה במקצוע בסטטוס נמוך, מניעת קידום, חיים על קצבאות, נתפסים לעיתים קרובות כמקור לבושה בחברה הישראלית.

משהוסללו לעבודות נמוכות-מעמד, חוו הערות משפילות, נאלצו להשלים עם תנאים בלתי אנושיים, נשים מתחילות להאמין שמהו אצלן פגום. כיוון שהחברה מתייחסת לביטויים של גזענות וסקסיזם כנורמליים או טבעיים, נשים רבות מאשימות את עצמן במקום לראות שהמצב הוא תוצר של כשל מערכתי מובנה. יש המפנימות קול של ביקור צמית, ורואות את קהילתן כנחותה מטבעה. חלק מהנשים, במיוחד ממוצא אתיופי, ציינו שמספר הנשים מקרב הקהילה המצליחות מבחינה מקצועית, הוא זעום. משום כך, אין די נשים שיכולות לשמש כמודל לחיקוי ולהוות מקור השראה לדור הצעיר.

אחת התוצאות של תחושת נחיתות מופנמת כזו היא, שאפילו כשיש הזדמנות להגיש מועמדות לעבודה טובה ומתאימה, נשים מהססות לעשות כן, מחשש לדחייה. הדבר מוליך גם לפחד מוגבר של הנשים שמא יאבדו את מקום העבודה, ולכן הן מהססות להעלות בעיות, לדרוש שיפור בתנאים, או לבקש העלאה בשכר או קידום.

הבעיה מתחילה כשילד שגדל בחממה של הבית יוצא אל עולם אחר לגמרי, שם הוא אמור לרכוש מיומנויות ואז נוצר משבר חמור. אין מורים אתיופים או מנהלים, והיחידים שהוא רואה הם

מנקות א שרת. בסוף, הצעירים מתרחקים מההורים. (אהטה:

נשים ממוצא אתיופי)

אני מתנדבת בבית ספר. ללא כסף. לא מעיזה לבקש כסף, לא נעים לי. לא מוכנים לוותר עליי, אבל אני מתביישת לבקש כסף. (החצר הנשית: נשים מזרחיות ופולטוניות. הדוברת מקבלת קצבת נכות)

ההורים שלי היו אנשים מכובדים בבלרוס, וכאן חיו בעוני, עבדו בניקיון ובטיפול בזקנים. התביישתי להביא חברים הביתה. גם אם ידעתי לענות בכיתה, צחקו עליי בגלל המבטא. זה די השפיע על הביטחון העצמי שלי. הייתי ילדה מוכשרת, אבל היום אני עובדת בתור פקידה בתפקיד משעמם.

(ליגה: נשים דוברות רוסית)

היבטים רגשיים

נשים רבות, בייחוד אלה שעובדות בשכר נמוך, מדווחות שהן חשות רפיון, ייאוש, חוסר תקווה, בידוד, תסכול וניתוק. יש שמציינות שהן חוו טראומה כגון תקיפה מינית, אלימות במשפחה, או משבר פסיכולוגי הקשור להגירה. הצלקות שהותירו חוויות אלה ממשיכות להשפיע שנים אחרי האירוע, ומובילות לתופעות של דיכאון, הפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD), או התקפי חרדה, אשר גורמים להן לחוש חוסר אונים ופוגעים ביכולתן לעבוד ולתפקד. רק לעיתים רחוקות יש להן גישה לסיוע, לטיפול או לתמיכה ממוסדות המדינה בנושאים אלה.

המכות שהמדינה נותנת לי עד היום הרבה יותר כואבות מהמכות שלו [...] עבדתי כל החיים והתפרנסתי, אבל אחרי האלימות, לא יכולתי לחזור למעגל העבודה.

(אחותי: נשים מזרחיות)

כשהמערכת רצתה שאהיה בטיפול, זה היה מנותק ממה שקורה לי בחיים באותו זמן. החזרתם אותו לגור לידי! כשהשתחרר מהכלא,

הוא קיבל דירה ציבורית לידי! ואני יוצאת מהלשכה אחרי הטיפול והוא אומר לי, "אני אשפוך עלייך חומצה." כשברחתי למקלט, לא נתנו לי מענה לבעיית הדיור. אז בבחירה של איפה למות – ברחוב או בבית – בחרתי למות בבית.

(אחותי: נשים מזרחיות)

מבט קדימה: הייתכן שינוי?

מחקר זה שופך אור על המכשולים העומדים בדרכן של נשים מקהילות מודרות אחדות בישראל – האתיופית, המזרחית, הפלסטינית ודוברת הרוסית – לביטחון כלכלי ותעסוקתי מלא. נשים מדווחות שחוו גזענות והטרדה מינית, עברו הסללה לעבודות לא מתגמלות, חסרות מוצא, שאינן מקור לכבוד וגם לא לביטחון כלכלי. לעיתים קרובות אימהות מגלות, שבלתי אפשרי לשלב אימהות ועבודה במצב של עוני והיעדר רשת תמיכה, ונשים מבוגרות יותר עשויות למצוא עצמן עם חסכוניות זעומים לפנסיה. אפילו אלה שמצליחות לרכוש תואר אקדמי ויש להן עבודה מקצועית, מדווחות שגזענות וגישות סטריאוטיפיות מגבילות את הקריירה שלהן וחותרות תחת תחושת הערך העצמי שלהן.

במסגרת המחקר, נשאלו הנשים איך תיראה לדעתן חברה שוויונית יותר, ומה הם הצעדים למימושה. תשובותיהן מהוות את הבסיס למסמך מדיניות שקואליציית שותפות מפיקה בימים אלה – מסמך המציג המלצות מדיניות קונקרטיות ויוצג למקבלי החלטות. הרשימה שלהלן היא תמצות של הצעדים שהוצעו על ידי המשתתפות:

המלצות למדיניות

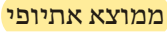
- על שעות הגנים להיות מבוססות על הימים והשעות של אימהות (ואבות) עובדות
- יותר גנים בפיקוח וסבסוד ממשלתיים בעיירות וכפרים פלסטיניים
- איסור על השימוש בביטוי "עברית כשפת אם" במודעות דרושים
- רגולציה על קבלני כוח אדם ואכיפת תנאי עבודה בסיסיים

- זכויות – שכר מינימום, הטבות סוציאליות, שעות נוספות וכו' איסור על העסקה קבלנית, לפחות במוסדות המדינה ובמוסדות במימון המדינה כגון אוניברסיטאות, בתי חולים, בתי ספר
- שמירה על גובה קצבאות הביטוח הלאומי אפילו אם אישה מוצאת עבודה במשרה חלקית
- הסדרת תחבורה ציבורית מספקת, ותחזוקתה, אל ומעירות וכפרים פלסטיניים
- מתן תגמול כספי על עבודת בית וטיפול בילדים
- קידום העדפה מתקנת, בדגש על נשים מקהילות מודרות
- הצעת קורסים להכשרה מקצועית במימון המדינה למקצועות איכות נדרשים, והגנה על קצבאות במהלך לימודים אלה
- יצירת רשת ומשאבים לתמיכה בנשים עובדות מקהילות מודרות כדי שיוכלו ללמוד ולקבל קידום

מודעות וידע

- סדנאות למעסיקים/ות ולעובדי/ות כוח אדם בנושא ייצוג יחסי והעדפה מתקנת במקום העבודה, כולל כישורים לגיוס עובדות מקהילות שונות וניהול צוות רב-תרבותי
- הקמת קו חירום/מרכז מידע בשפות שונות על זכויות עובדים, פנסיות וביטוח לאומי
- הקמת מרכז תעסוקה לנשים מקהילות מודרות
- העלאת מודעות במדיה החברתית ובתקשורת ההמונים לנושאים שהועלו במחקר.

הקבוצות שהשתתפו בדו"ח:

- אהטה – מרכז אמנות של נשים יוצאות אתיופיה בקרית גת (מנחה: לקיה ירדני)
- גילאי 30 עד 70. נשים ממוצא אתיופי
- קרית גת
- החצר הנשית (מנחה: נירה קפלנסקי)
- גילאי 18 עד 25.

- נתניה - נשים **ממוצא אתיופי**
חיפה - נשים מזרחיות ופלסטיניות
- **נסיכת המדבר** (מנחה: נהלה עמאר)
גילאי 20 עד 65. נשים בדואיות
שגב שלום - שקיב א-סלאם
- **ליגה - פמיניסטיות דוברות רוסית בישראל**
(מנחה: אסיה איסטושינה)
גילאי 25 עד 70. נשים דוברות רוסית
חיפה
- **אחותי - למען נשים בישראל**
(מנחה: בת-שחר גורמזאנו גורפינקל)
גילאי 30 עד 65. נשים מזרחיות
דרום תל אביב
- **נע"ם - נשים ערביות במרכז** (מנחה: סמאח סלאימה)
גילאי 20 עד 50. נשים פלסטיניות
לוד ורמלה